

DE ZUIDPIER VAN IJMUIDEN

Steltloper trek 1970-1971

Door M. J. C. Singor

Onze kust is in veel opzichten interessant voor vogelkundigen. Het gehele jaar door valt er wel wat te beleven behalve 's zomers als het strand door de mensenmassa overspoeld wordt. Alleen een vroege ochtendekskursie wil dan wel eens iets opleveren. In de andere drie jaargetijden is een geslaagde dag vrijwel altijd gegarandeerd. Men kan buiten de normale voor- en najaarstrek om, slaaptrek en vorstvluchten waarnemen waar zeeëenden, zagers, meeuwen en steltlopers aan deelnemen. Hierbij wil ik me tot deze laatste groep beperken „de steltlopers”. Zij bevinden zich op het strand en de rotsachtige zijkanten van de pier maar worden voor het merendeel overvliegend gezien.

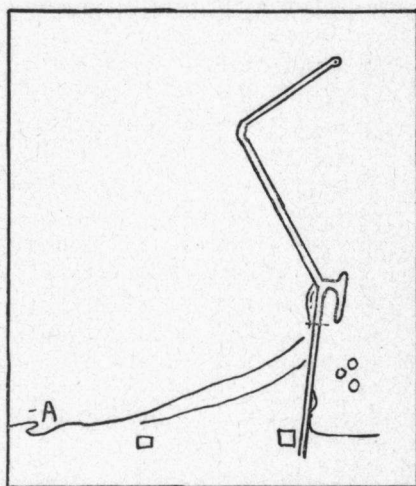

fig. 1

Zuidpier van IJmuiden

Doordat men havenhoofden heeft moeten aanleggen, is het strand onder de zuidpier zich door zandafzetting gaan verbreden, welk proces nog steeds plaatsvindt, dit tot voordeel van de vogels die hier een rustpunt vinden in de trektijd. Er zijn drie gedeelten van het strand die van belang zijn voor de steltlopers. Allereerst de strook die bij eb droog valt, deze is het rijkst aan voedsel en dus verreweg het belangrijkste voor hen. Als tweede mogen de vloedlijnen genoemd worden. De vloedlijnen zijn echter voor een beperkt aantal steltlopersoorten van betekenis met name steenloper, drieteenstrandloper en kanoetstrandloper, die tussen al het aanspoelsel iets eetbaars weten te vinden. En ten derde de ondiepe plassen die meestal op het strand zijn. Deze ontstaan tijdens storm, vloed of een regenperiode. De kleine waders rusten en baden vooral hier. Twee belangrijke factoren die het aantal aanwezige steltlopers beïnvloeden zijn het weer en de drukte op het strand. Let wel: Dit verslag is helemaal gebaseerd op de gegevens die d.m.v. waarnemingen bij de pier zijn verkregen.

Werkwijze

Het werkterrein, dat voor het onderzoek werd uitgekozen is het stuk strand gelegen tussen de pier en strandpaal 57/500 en de zuidpier van IJmuiden. Door middel van wekelijkse tellingen is getracht een overzicht te krijgen van het verloop van de steltloper trek bij de pier. In grote lijnen zal deze wel overeenkomen met de trek langs onze noordzeekust. Het was noodzakelijk twee verschillende werkmethodes toe te passen aangezien de trek in het

najaar anders verloopt dan in het voorjaar. Allereerst het najaar: de najaars-trek kenmerkte zich door zijn rustige verloop zodat het voldoende was één keer per week alle plevieren, strandlopers enz. die zich op het strand bevonden te tellen en de gegevens hiervan in grafieken te verwerken. Is het aantal waadvogels op het strand afhankelijk van de grote massa die langstrekt? En loopt het hiermee evenredig zij het dan op een veel kleinere schaal? Het heeft er in ieder geval wel wat van weg. Deze methode kan ook in het vroege voorjaar (februari-maart) toegepast worden. De voorjaars-trek valt voor vrijwel alle soorten in de maanden april en mei. De trek verloopt onregelmatig zodat afgegaan moet worden op de overvliegende groepen en de samenstelling van die groepen. Maar vooral niet op het aantal steltlopers dat op het strand huist daar deze constant wisselt en afhankelijk is van de weersomstandigheden en daarom geen goede basis vormt voor het vaststellen van het trekverloop. Het trekonderzoek in het voorjaar is daardoor maar ten dele geslaagd. Het verloop van de trek kan men onderverdelen in

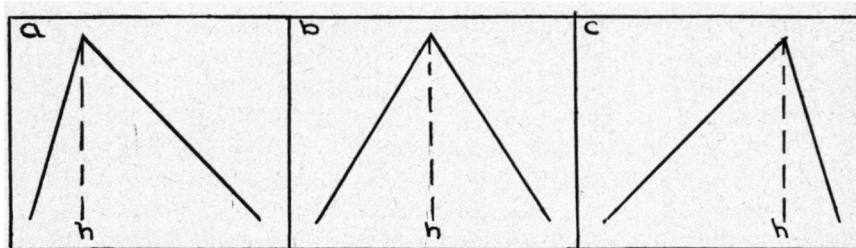

fig. 2

Trekverloop

h = hoogtepunt in de trek

drie soorten zoals die in fig. 2 getekend zijn. Toelichting van fig. 2: a. Het hoogtepunt in de trek van een bepaalde soort wordt snel bereikt maar heeft een lange nasleep b.v. de zilverpleviér bereikte in 't najaar zijn top al binnen enkele weken (zie fig. 4) maar de trek liep tot ver in december door. b. De trek verloopt symmetrisch b.v. najaar kanoetstrandloper. c. Het tegengestelde van a. Misschien kan de steenloper (najaar) tot deze categorie gerekend worden. Door dit systeem toe te passen is het mogelijk alle soorten onder te verdelen bij een van de drie trekverlopen a, b of c. Er kan ook een onderscheid gemaakt worden tussen de voor- en najaars-trek van één bepaalde soort of meerdere soorten. Voorzover ik het kan beoordelen komen de gevallen a en b het meest voor.

Bespreking per soort

Steenloper - paarse strandloper

De steenloper voelt zich even goed thuis op de rotsachtige glooiingen van de pier als op het strand. De trek van deze soort verloopt trapsgewijs. Er valt een geleidelijk toename van het aantal door de maanden heen te constateren, dat eind maart zijn climax bereikt. Dit zal aan de hand van het volgende hopelijk wat duidelijker worden. Vanaf eind augustus tot eind oktober bedroeg het gemiddelde aantal steenlopers ± 5 ex., van begin november tot eind januari was dit ± 25 ex. en van begin februari tot eind

maart was dit inmiddels naar ± 50 ex. gestegen. Hierna verdwenen de steenlopers plotseling en verschenen pas eind april in de voorjaarsstroom. Verder verwijs ik naar fig. 5. De steenloper, was veel in het gezelschap van drieteen- en paarse strandloper te vinden. Mogelijk omdat ze een soortgelijk biotoop prefereren. De paarse strandloper, die zeer sterk gebonden is aan de pier verlaat deze alleen bij drukte en storm hoewel sommige exemplaren tijdens de storm nog op de pier zijn. De eerste waarnemingen dateren van begin augustus (8-8-70 en 12-8-70). Het talrijkst zijn ze in de winter, maximaal ± 50 ex., dit is waarschijnlijk samen met de populatie van de noordpier.

Drieteenstrandloper

Een strandloperje dat karakteristiek is voor onze kust waar hij op geschikte stroken, zoals bij IJmuiden het grootste deel van het jaar, aanwezig is. Deze soort was in november en februari het talrijkst. Als mijn veronderstelling juist is doet de drieteenstrandloper in het najaar aan slaaptrek hetgeen echter in de winter niet kon worden vastgesteld. Er werd in ieder geval gedurende de afgelopen herfst 's avonds een duidelijke toename geconstateerd. Zij verzamelen zich rond de plassen op het strand. Het hoogste aantal drieteenstrandlopers, dat werd geteld, bedraagt ± 330 ex. op 26 februari. Als er 's winters een koude wind waait of een wind die wat zand doet opwaaien zoeken de drieteenstrandlopers vaak beschutting achter aangespoelde balken of ander materiaal. In de winter is er een merkbare afname van het aantal drieteenstrandlopers. Dit staat misschien in verband met de beschikbare fourageeropervlakte die kleiner wordt bij sneeuwval of strenge vorst, zodat verspreiding een oplossing is. Bij dooi kreeg je weer een toename. De winterpopulatie schommelde tussen de 50 tot 80 exemplaren, soms ook minder.

In de winter is er een merkbare afname van drieteenstrandlopers . . .

Foto: F. van Daalen

Najaar 1970

De najaarstrek loopt van begin augustus tot begin november. Er is in het najaar minder trek overdag en 's ochtends dan dit in het voorjaar het geval is. Staat dit in verband met nachttrek? Niettemin zijn er een paar typische dagtrekkers, met name de wulp en de goudplevier. Hiervan ziet men de goudplevier regelmatig op het strand en zelfs op de pier. De bontbekplevier was de eerste weken van september het talrijkst ($12-9-70 \pm 20$ ex.). Buiten deze periode zijn er maar enkele incidentele waarnemingen. Tot de soorten die in het najaar algemener zijn dan in het voorjaar mogen kanoetstrandloper, scholekster en oeverloper gerekend worden. Een groep van 80 scholeksters is in het najaar heel normaal.

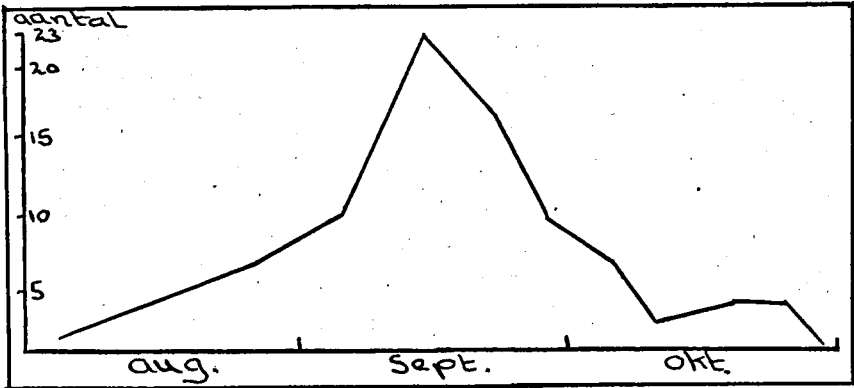

fig. 3

Kanoetstrandloper in het najaar 1970

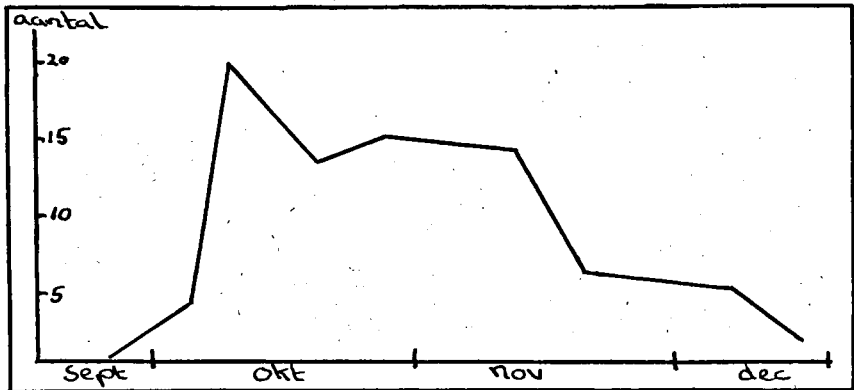

fig. 4

Zilverplevier in het najaar 1970

Winter 1970/1971

Je zou kunnen zeggen dat de najaarstrek voortduurt tot dat de eerste vorst is ingevallen. Daar dit pas begin december het geval kan zijn blijft het vogelleven op het strand onveranderd. Hier en daar enkele late najaarstrekken en de wintergasten zoals parse strandloper, drieteenstrandloper en steenloper. Maar bij de eerste vorstinval komt er verandering in deze situ-

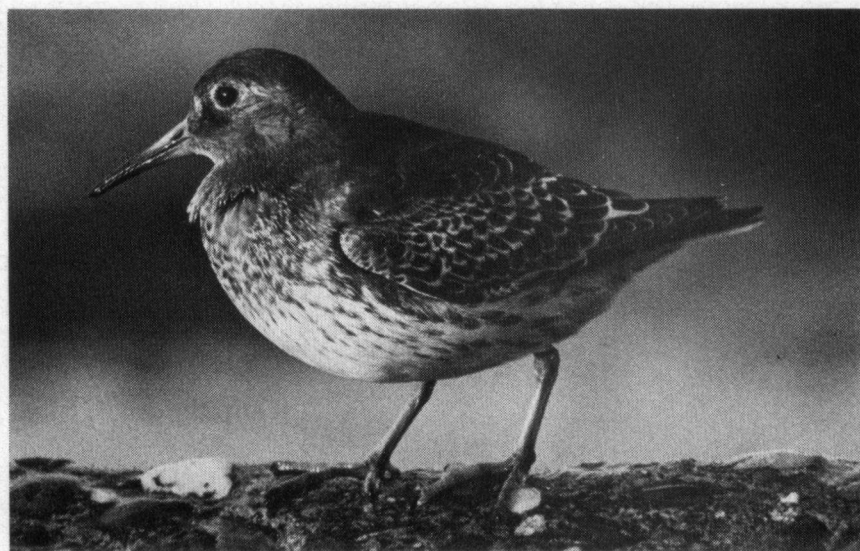
atie. De welbekende „rushes” veroorzaken een nieuwe steltloperaanvoer, die afkomstig is van het waddengebied. Bij dooi krijgen wij het omgekeerde, een trek naar het noorden. Ter illustratie het volgende tabelletje van de op het strand aanwezige vogels.

soort	aantal	weer	soort	aantal	weer
Zilverplevier	2	streng vorst n.o. wind 26-12-'70	Zilverplevier	1	Dooi, z.w. wind 2-1-'71
Goudplevier	1		Goudplevier	1	
Bonte str.loper	± 20		Bonte str.loper	± 30	
Wulp	9		Kanoet	1	
Tureluur	4		Rosse grutto	1	
Watersnip	4		Tureluur	11	
Kievit	4	Steenloper	25		

Om even terug te komen op de „rushes”: de weersomstandigheden in de waddensee spelen hierbij een niet te onderschatten rol. Het kan bij de pier b.v. dooien terwijl het waddengebied nog in de greep van de vorst is. Andersom kan natuurlijk ook voorkomen zodat echte vorstvluchten uitblijven. De drukte die de bekende winterse strandwandelingen met zich meebrengen doen een groot percentage van de steltlopers uitwijken. De kanoetstrandlopers die op de pier overwinterden, verhuisden op drukke dagen naar de aangrenzende duinen. Een andere uitwijkplaats vormden de kleine inhammetjes in het strand, vaak met een landtong (zie fig. 1-A). Hier zoeken scholekster, steenloper, bonte strandloper en drieteenstrandloper hun toevlucht. Er overwinterden maximaal elf tureluurs, dit is betrekkelijk hoog als je bedenkt, dat dit aantal in het voor- of najaar niet bereikt werd.

Voorjaar 1971

Er zijn als je het goed bekijkt in feite een vroege en een late voorjaarstrek. De vroege trek, waar soorten zoals kievit, grutto en kempaan aan deelnemen,

De paarse strandloper een regelmatige bezoeker op de pieren van IJmuiden Foto: F. van Daalen

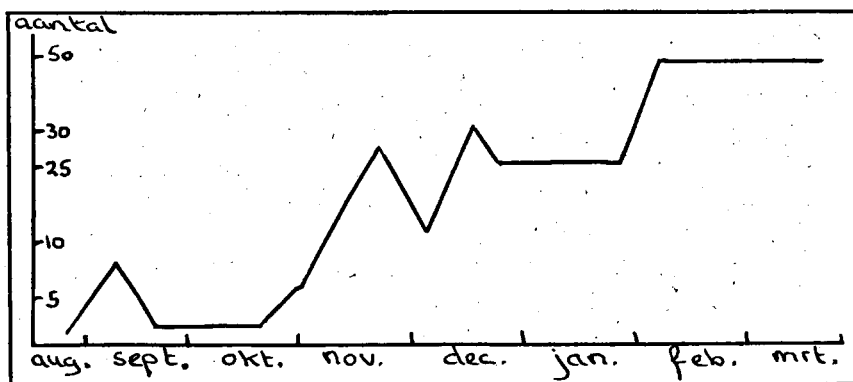

fig. 5

Steenloper in de periode augustus 1970 - maart 1971

de typische weidevogels dus, speelt zich hoofdzakelijk in het binnenland af en men merkt er zodoende weinig van aan de kust. Kanoetstrandloper en drieteenstrandloper kunnen ook tot deze vroege trekkers gerekend worden. De kanoetstrandloper trekt bovendien nog later door maar hier merk je hoegenaamd niets van in verband met de nachttrek van deze soort. Wij hebben met de latere steltloper trek te maken, die van april tot begin juni loopt. De voorjaars trek verloopt in tegenstelling met die van het najaar in het geheel niet zo rustig en geleidelijk maar is aan z.g. „losbarstingen” onderhevig. Dit hangt waarschijnlijk samen met de weersomstandigheden. Het weer speelt tijdens de trek een belangrijke rol, een aanhoudende noorderwind kan alles stagneren, vandaar dat als het weer omslaat en gunstig is (wind uit zuidelijke richtingen is het best) alles wat in het zuiden is opgehoopt loskomt. Op zulke dagen schijnen de steltlopers van geen ophouden te willen wets en krijg je een massale trek te zien. Het strand wordt dan letterlijk overspoeld door een rijke verscheidenheid van soorten. Zilverplevier en rosse grutto behouden gedurende de voorjaars trek de meerderheid. Nog een verschil met het najaar is het venkleeft van de vogels. Er zijn in het najaar maar enkelingen die nog getooid zijn in hun zomerkleeft terwijl in het voorjaar het overgrote deel reeds een volledig prachtkleeft draagt. Enkele zeer goede trekdagen dit voorjaar waren o.a. 24 april met z.w. wind, 8 mei met z.w. wind en 27 mei met z.w. wind. Alle dagen gingen met een zuidwestelijke wind gepaard. Om de lezer een iets gedetailleerder beeld te verschaffen van zo'n fascinerende dag ben ik zo vrij geweest de gegevens hieromtrent uit mijn notitieboek te halen.

— „8 mei 1971: Het weer is goed ondanks de regen. Er waait een matige zuidwestelijke wind. Bij mijn aankomst op het strand blijkt er een massale steltloper trek op gang te zijn. De ene wolk steltlopers na de andere komt overvliegen. Het talrijkst zijn zilverplevier en rosse grutto. Deze beheersen samen met de bonte strandloper de hele voorjaars trek. Af en toe komt een groep naar beneden zodat het mogelijk is de samenstelling van zo'n troep vast te stellen. Soorten die o.a. meevliegen zijn: bontbekplevier, groenpootruiter, regenwulp, wulp, goudplevier en steenloper. Op een zandbank strijkt

een groep rosse grutto's met enige andere soorten neer. Lang zullen zij hier niet kunnen fourageren, weldra zal de zee het overspoelen en hun reis naar het noorden zal na deze korte onderbreking voortgezet worden. In de loop van de morgen luwt de trek langzaam" — Iemand die hetzelfde wil meemaken moet in ieder geval vroeg uit de veren en zal er stellig geen spijt van hebben want het blijft een onbeschrijflijke belevenis. De meeste steltlopers zijn tijdens eb op het strand in verband met de dan aanwezige hoeveelheid voedsel. De breedte van het trekfront kan zich van ver boven zee, strand en buiten duinrand en zelfs verder landinwaarts uitstrekken. Hoe sterker de trek hoe breder het front?

- M. J. C. Singor, Amelandstraat 4, Amstelveen

Een moderne vogelverschrikker

In een artikel van „Oesterreichts Waidwerk" (1965, afl. 6, blz. 223) werd melding gemaakt van een eenvoudig middel om o.a. stootvogels en uilen uit de buurt van volières, fazanterieën en kippenfokkerijen te houden, Vlaamse gaaien te beletten kweekbedden met eikels te plunderen, blauwe reigers en ijsvogels viskwekerijen te laten mijden en spreeuwen uit boomgaarden te verdrijven.

Er werd niets gezegd over de vogels die overlast op startbanen veroorzaken. Onlangs werd een aardige variant beschreven, waarmee met succes spreeuwen uit een kerseboom kunnen worden geweerd. Het is uit een oogpunt van vogelbescherming toch waardevol om eens serieus met dit middel de proeven voort te zetten en er zelfs een wetenschappelijk onderzoek aan te wijden.

Het principe is zeer eenvoudig.

Op een paal van 3 à 4 meter (bij visvijvers ± 1,50 m) wordt een van binnen verzilverde glazen bol geplaatst.

De bollen zijn in de handel bij een firma in Driebergen. Een bol bij of boven een volière geplaatst hield een bosuil op afstand, die voorheen dikwijls zijn geluk had beproefd.

Zaaibedden met eikels (bosbouw) werden niet door Vlaamse gaaien bezocht, als er 4 per ha. werden geplaatst.

Merkwaardig is, dat er geen gewinning optrad bij de diverse soorten. Alleen de spreeuw en de blauwe reiger waren na enige tijd aan de bollen gewend. De

vindrijke schrijver maakte zo'n bol, door een lekke plastic bal (± 25 cm doorsnee) te beplakken met spiegelscherfjes.

Aluminiumfolie zou ook eens te proberen zijn.

Het is misschien mogelijk, dat het RIN of enige biologische studenten dit onderzoekje eens systematischer opzetten omtrent het „hoe" en „waarom". Aangezien stootvogels te schaars zijn om series proeven te kunnen nemen, lijkt het me voor de hand liggen eens samen te werken met één of meer valkeniers, waarbij men natuurlijk wel moet bedenken, dat deze afgerichte vogels niet echt schuw meer zijn.

Toch kan men waarschijnlijk iets meer over de gedragingen van de vogels te weten komen, vooral daar de valkeniers hun dieren goed kennen. Het is n.l. mogelijk dat de glimmende bollen afschrikwekkend werken, maar ook, dat de diverse vogelsoorten zo afgeleid worden door de schittering, dat ze hun prooi of voedselbron niet opmerken.

Kortom, wie interesseert zich voor dit onderzoek, dat vele belangrijke facetten kan hebben?

G. P. J. Schuyf

Het Rapport van het Comité ter voorbereiding van het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970 bericht op pag. 21 o.m. „Het aanbrenge van kunsthorsten voor stootvogels en het plaatsen van glasbollen ter verjaging van stootvogels bij fazanten- en hoenderfokkerijen, bevinden zich in stadia van voorbereiding en onderzoek."